

Драгољуб Ђуровић – Ђуша

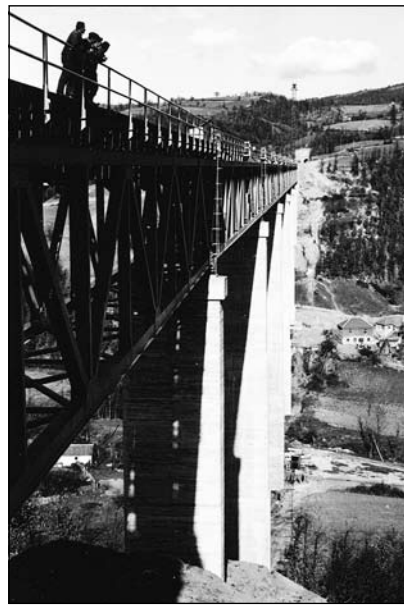
Стари Бор – сећања (одломак)

Стара колонија

Поменути доњи пут (улица), која иде од старог гробља, кроз Бор-село и Француску колонију, долази до железничке „рампе“. Ова улица се ту не завршава, већ наставља кроз „варош“ и иде до изласка из Бора. Од „рампе“ до изласка из Бора, овај пут се назива Нишка улица. Нишка улица дели Стару колонију и „варош“ и спаја их са Новом колонијом, након које се завршава „стари Бор“.

Полазећи од „рампе“ са десне стране Нишке улице, до књижаре „Броцић“, према западу, доменутих мостова – железничког и колског, смештена је Стара колонија. Нишка улица је раздваја од оног дела „старог Бора“, који се називао „варош“. Одмах после железничке рампе, са десне стране Нишке улице, наилазимо на две приземне куће са по осам станова у којима, углавном, живе железничари борске железнице и мајстори Француског друштва Борских рудника

(ФДБР) са породицама. Изнад овог низа кућа је још осам, истих таквих приземних, геометријски сложених кућа, такође са по осам једнособних станова. Све ове куће имале су своје помоћне зграде (шупа, WC) и мала дворишта. У овим кућама станује више породица – Јовановићи, Поповићи, Миленковићи, Дистерло, Росовљанићи, Стојановићи и др. Након ових приземних кућа, налази се једна већа спратна. Ова кућа, за разлику од претходних, има подруме изнад којих су кухиње, а за спаваће собе ишло се спољним стрмим степеницама. У овој једносратници станује више породица, такође железничара и рудничких мајстора. Ту живе породице разних националности (Јовановићи, Тирменштајни, Вајдингери, Нешићи, Ристићи, Росовљанићи, Живановићи, Хумери и др.). Даље изнад ове једносратне зграде су четири приземне куће са двориштима и помоћним зградама. У овим кућама станују по-

родице Дојчиновић, Пилко, Хаудек, Околовић и др. Поред ових приземних кућа пролази узани пут који иде од главне Нишке улице до малог мостића за пешаке, изнад пруге узаног колосека (описаног раније). Поново, након ове попречне улице, такође са десне стране Нишке улице, налазе се по две куће, приземне, са помоћним зградама, као претходно представљене. И у овим кућама живе по четири породице рудничких мајстора и железничара. Оваких кућа има још три низа, све до „руске“ школе, у којима такође, станују борски радници различитих струка. Ту живе: Ранчићи, Ђирковићи, Доновићи, Меркле, Италијан Рикардо, Ткаченко, Харабуси, Коловичи, Терзићи, Фуџијаши, Живановићи и др. После ових кућа је једна већа зграда са двориштем. Ту се налази „руска“ школа коју похађају деца руских емиграната, којих је у то време било доста у Бору. У овој школи ради као учитељица, у то време, једна Русиња коју су звали Ђоћа. После ове школе наилазимо, такође на једну већу кућу са верандама. У овој кући живе две породице – једна хрватска (Црнковић) и једна грчка (Фалцун). Овај низ

Бележница *На нашој стіази*

зграда одваја од следећих кућа једна коса улица која води од Нишке улице преко пешачког мостића до Болничке улице. Следећа кућа са десне стране Нишке улице је уздигнута изнад подрума. У овој кући живи више породица – Миловановићи, Марковићи и др. Из породице Миловановић, потребно је забележити да је било више деце – Момчило, Тома, Живорад, Љуба и Душанка. Од ове деце, двоје нису дочекали крај Другог светског рата. Тома је стрељан на Бањици у Београду (биста му је била постављена у некадашњем парку код ресторана „Бакар“ – данас је ту дисконт Махі). Љуба је погинуо у борбама са немачким окупатором у току рата. Посматрајући даље, објекте у Старој колонији, наилазимо на једну спратну кућу прко пута „руске“ школе. У овој кући, поред осталих, живе и породице Пиртушек, Политиковић, Николић. Домаћини ових породица раде у ФДБР-у као стручни радници. Идући даље, према западном делу Старе колоније, на пади-

ни, према путничком и железничком мосту је више кућа (сада су ту зграде Општинског суда, Општине Бор и музичке школе). У овом делу је било око петнаест кућа. (Потребно је истаћи да овај део „старог Бора“, иако је поред саме Нишке улице није припадао „вароши“, јер су те куће биле у власништву ФДБР-

а.) У њима живе породице Крстић, Виденовић, Павловић, Јовановић, Лугарић, Станојевић, Дилберовић, Младеновић, једна чешка породица, и др. Један број кућа је поред саме железничке пруге, почев од „пешачког мостића“ где је једна већа спратна кућа. У овој кући живе Вељковићи, Росовљанићи и др.

Уз текст су коришћене фотографије са сајта Народне библиотеке Бор, као и фотографије које су чиниле изложбу „Индустриски блуз“, као део богате фотодокументације радничког листа *Колектив*, која се чува на Завичајном одељењу Народне библиотеке Бор.

гог светског рата подигнути су нови стамбени објекти.

Тако је изгледала Стара колонија према мом сећању на „стари Бор“ и људе који су тада живели у њој. Вероватно је да сам некога или нешто пропустио, али ће те пропусти већ неко исправити, поготово они који су тада живели у Старој колонији.

(У следећем броју Бележнице – Варош)

У овом делу „старог Бора“ живи најмањи број становника, али може се рећи – најреволуционарнији. То су бројне породице елитних мајстора ФДБР-а са много деце. Нека су већ поменута (Миловановићи), али треба поменути и друге, као Радомира Јовановића Чочета (погинуо пред сам крај рата као командант партизанског батаљона; биста му се налази у дну Болничке улице, испод зграде некадашњег „француског магацина“). Треба овде поменути и Шанета [Душана Петровића, прим. уредн.], који је био у сродству са Вељковићима, а погинуо је такође као партизан. Ту је и Љуба Вајдингер (по задатку КПЈ приступио „фолксдојчерима“ у току Другог светског рата). У његовој кући одржавани су илегални састанци КПЈ. На овој кући (преко пута СУП-а) постоји спомен плоча. Ту су и други, али да поменем још Миодрага Ђирковића (учествовао је, поред других, у саботажама у борској јами у Другом светском рату). После ослобођења, приступио је боксерском клубу „Партизан“ у Београду и постао првак Југославије у тешкој категорији. Ту је живео и Сергије Ранчић, познати борски сликар „наивац“ и бакрорезац. Има ту још људи вредних помена, али о њима неком другом приликом. Мислим да се у овом делу „старог Бора“ водио нај-

динамичнији живот до рата, а нарочито током Другог светског рата. Највећи део Старе колоније више не постоји. Старе куће су срушене и на њиховим местима, након Дру-

Драгољуб Ђуровић – Ђуша

Стари Бор – сећања (одломак)

Варош

Под појмом „варош“, у то време, сматрало се да је то онај део „Борског рудника“ где су смештени друштвени објекти, трговине, хотели, кафане, занатске радње, пијаца, општинска администрација, Соколски дом, пошта и шеталиште (корзо). Ови објекти су се налазили у највећем броју са леве стране Нишке улице (данас Улица Ђорђа Вајферта, прим. уредн.). Док је један мањи део ових објеката који су припадали „вароши“, био са десне стране главне улице.

Полазећи од железничке „рампе“, одмах са леве стране Нишке улице, налази се једна стрма улица. Ова улица иде поред топионичке капије, а завршава се код капије флотације (ова се улица после ослобођења једно време звала Улица 9. бригаде, а једно време Козарска улица). Са леве стране ове улице, па до њеног краја, налазе се индустријски објекти Француског друштва Борских рудника (у даљем тексту: ФДБР). (Ови објекти, тј. сâм круг

Стара Нишка улица

предузећа, након Влашке буне, опасани су високом зиданом оградом и бодљикавом жицом.) На почетку ове улице и Нишке улице, одвајала се, лево, једна кратка улица која је водила, паралелно са зиданом оградом, у круг предузећа, где се налазила и путничка железничка станица. Идући поново стрмом Козар-

ском улицом, са њене десне налази се бочни северни део тадашње борске поште. Идући даље, наилазимо на једну велику спратну зграду. Био је то хотел „Мексико“. У доњем делу овог хотела, налазила се кафана са музиком. На спрату хотела биле су собе за преноћиште (сада је ту галерија „Бакар“). Идући даље, овом стрмом улицом, долазимо, такође, до једног великог објекта. То је била столарска радионица, неког Ике Ђорђевића. Даље се наилази на задњи део биоскопа, у власништву Љубе Јовића. Овај део тог модерног (у то време) биоскопа, има помоћне излазе, за публику из „партера“. После овог дела биоскопа, наилазимо на празан простор. Поред овог празног простора (испод борске отворене пијаце), ишла је једна мала улица према топионичкој капији. Преко пута ове улицице, идући даље, са десне стране стрме улице, наилазимо на, у то време, познату „Маринину кафану“. Ту су и помоћни објекти ове кафане. У ову кафа-

Стара француска зграда

Бележница *На нашој стіази*

ну, залази пробрана клијентела, са „дубоким џепом“. Поред јела и пића, у овој кафани се могла наћи и друга врста забаве и задовољства. Идући даље овом стрмом улицом (Козарском), одмах после топионичке капије, са леве и десне стране пута је једна мала „рудничка колонија“. Ту је више приземних кућа, са помоћним просторијама. Са леве стране, налазиле су се „Пекара“ код Јове Радојковића, затим, две приземне куће, а онда и једна једносратница. На тавану ове куће живео је један неми човек, звали су га Шваба (говорило се да се звао Душан Ристић). Овај Шваба је био познат по прављењу „мекица“. У овој малој колонији која није припадала „вароши“, јер су куће припадале ФДБРУ), живело је више породица. Ту су живели Вукосављевићи, Шедиви (руски емигрант), породица још једног руског емигранта Криштопа. Ту је живео и један „уличар“ познат по надимку Веља „Шубукли“. Ова минијатурна „колонија“ завршавала се у близини капије флотације, са десне стране пута. Ипод објеката флотације налазило се јаловиште које се називало „живо блато“. Ту се завршавала и канализација која је полазила од нове цркве, као и ово мало насеље.

Поново кренимо од железничке рампе, левом страном Нишке улице. Прва зграда са ове стране је борска пошта. У приземљу су шалтери иза

Пијачни дан у Бору средином 20. века

којих су радили поштански службеници контактирајући са мештанима. Ту се налазила и телефонска говорница. На спрату ове зграде живели су службеници поште (након завршетка Другог светског рата изграђена је нова, већа зграда поште и у старој је отада пословала трговина „Борпромет“). Са старом поштом сучељава се нешто нижа зграда. У тој згради је пословао модерни фризерско-берберски салон. Власник овог салона био је Петар Јанковић (имао је двојицу синова Мирослава и Славомира). Између овог салона и следеће зграде био је смештен мали зидани киоск чији је власник био неки Веља Пешић (касније шеф смене у борској флотацији) У овом киос-

ку продавали су се, поред цигарета, дувана, дуванског папира и новина, још и разни часописи на српском и француском језику. До овог киоска је једна већа приземна кућа. У првом делу ове куће налази се трговина код Петра Петровића Пецција. У наставку ове зграде, према доњем делу вароши, налази се кафана „Код Зајечарца“ (власник је био угоститељ из Зајечара, неки Кандић, имао је троје деце, а једно од њих је био Јарослав Кандић, познати академски сликар). Ова кафана и данас постоји, зове се „Козара“. Силазећи преко неколико степеника ниже, била је једна содацијска радња. Ту се производила сода-вода, клакер, сигналко. Након поменутих степеница је тротоар који иде до биоскопа. Прва спратна зграда, са леве стране, то је велика кућа чији је власник Војин Мишковић, познати трговац и индустријалац (био је власник велике циглане која се налази на путу за ново гробље). У доњем делу ове велике зграде је продавница на спрат. Ту се продаје гвожђарска роба. У саставу ове зграде је модерна, градска апотека. Ту апотеку држи апотекар Тодоровић из Зајечара (био је рођени брат познатог српског лекара др Косте Тодоровића, председника Српске академије наука). На спрату ове велике зграде, станују породице Мишко-

вореном простору. Ови слетови, одржавани су у летњим месецима. У великој сали Соколског дома приређиване су, поред гимнастичких, и школске приредбе. Одржавани су у тој сали „балови“ (игранке). Познате су биле „занатлијске славе“ и други облици друштвеног окупљања. Запажене су позоришне представе из тог периода, најчешће од домаћих писаца. (Неки од глумаца, аматера, били су Воја Беговић, Теодор Де Кандија, Сојче Живановић-Шаиновић, Павица Балковић, Пера и Сека Стојановић, Властимир Бранковић и др.) Ову салу је користио у то време и „камерни оркестар“ (чланови су били Виктор Дролц, „Мури“, Хуго Колович, Олга Хеина). Виктор Дролц је радио у дирекцији ФДБРа, а Мури је био зуботехничар, док је Хуго колович био познати мајстор у области машинства, Олга Хеина (Чехиња) је била студент. Пред почетак Другог светског рата, Виктор Дролц одлази у Монте Карло, свира на њиховој радио станици. Свирао је хармонику (родитељи су му остали у Бору). Мури је свирао виолину, Хуго Колович је свирао контрабас, а Олга Хеина је свирала на харфи и цитри. У том периоду, тридесетих година прошлог века, у Бору се одвијао, за оне прилике, значајан друштвени живот. Испод Соколског дома водила је једна мала, стрма улица према већ поменутој Марининој кафани. Преко пута Со-

вић и Тодоровић. У наставку Мишковићеве зграде, спојена је такође једна једносpratна зграда. Власник ове зграде је познати борски трговац и кафеџија Љуба Јовић. У приземљу ове зграде била је модерна кафана, са посебним сепареом. На спрату, изнад кафане, налазиле су се собе за преноћиште. У саставу ове зграде, према биоскопу, на узаном простору, налазила се веома модерна (сва у плочицама) кобасичарска радња. Власник ове радње био је познати месарски мајстор из Зајечара Најдан Ристић (и данас у Бору живе његови потомци). Спојен са овом зградом је и велики објекат у којем се налазила модерна биоскопска дворана. И ова зграда је власништво поменутог Љубе Јовића, познатог трговца и кафеџије из Бора. Овај биоскоп је имао 400 места у партеру и око 40 места у ложама. Такође је било око 150 места на балкону (галерија). Балкон је био полукружног облика. (После рата, биоскоп је добио име „Победа“. И данас постоји ова зграда, али су, након затварања биоскопа, ту дуго година били магацини појединих предузећа, а сада је ту аутомеханичарска радња и перioniца аутомобила. Прим. гл. и одг. уредн.). Пред сам рат, у суседној згради до биоскопа је Соколски дом. У њему се одвијају сва културна збивања у Бору. Ова згра-

да, са великом салом и позорницом, има помоћне просторије (свлачионице, соба за домара, тоалет и др.). Соколски дом је познат не само по припремама соколаца и соколским припремама у области гимнастике и соколских слетова, већ и по одржавању наставе из физичког образовања за све ђаке основних школа. За организацију соколске приредбе, најзаслужнији је био начелник овог друштва Богољуб Бошковић. Соколска организација је на неки начин била противтежа тадашњој организацији Скаута.

Поред соколских приредби које су се организовале у самом Соколском дому, ова организација је приређивала и соколске слетове на от-

Уз текст су коришћене фотографије из богате фотодокументације Завичајног одељења, преузете са сајта Народне библиотеке Бор.

(<http://biblioteka-bor.org.rs/>)

поврћа. Преко пута ових пијачних тезги, а такође са леве стране Нишке улице, уздизала се једна велика зграда, са подрумима, сутереном, приземљем, спратом и поткровљем. Ова зграда била је власништво браће Мишковић. На чеоном делу ове зграде, кооји гледа према корзоу, била је велика трговина (касније је то била кафана са галеријом). У наставку те зграде, окренуте према пијачним тезгама, биле су различите радње. Први у низу је подрум вина, власника Душка Стефановића, познатог по великим обрвама. Одмах до овог подрума је берберски салон, власника брице Цундера (у овом салону радио је као шегрт Благоје Богдановић, касније познати борски берберин). До ове бербернице је продавница свећа „Воскара“, која поред свећа, продаје и „лецедерске“ колаче. Ову радњу звали су „Код Вере Колачарке“. Даље, у истом том низу је позната сајцијска радња „Код Чучура“. Власник ове радње је у то време познати борски сајција Чучуровић. Даље је једна једносратна зграда која је прилепљена за двосратну зграду „Браће Мишковић“. То је зграда у којој је смештена кафана Драгутина Жикића (у Бору живи његов син Радомир Жикић). Преко пута ове зграде, пресецајући једну кратку улицу, налази се низ попречних зграда. Ове зграде су међусобно повезане, изузев једне двосратне зграде, до кафане Италијана Батисте. Полазећи са десна у лево, прва приземна кућа била је кафана „Код Чорбације“ (то је био отац Саве Голубовића). До њега је такође приземна кућа, прилепљена уз претходну. У овој приземној кући налазио се фризерски салон власника Цветка Јовановића, а одмах до ове куће, већа приземна

колског дома налазила се још једна спратна зграда. У већем делу ове зграде налазила се Управа Општине Бор, а у мањем делу Општински суд. У сутерену ове зграде било је седиште градских или општинских „пандура“. На челу ове општинске полиције налазио се тада познати Пера „Бабушки“. Ова мала униформисана врста полиције била је у надлежности председника општине. Нису били наоружани, изузев старешине „Бабушког“, који је носио малу сабљу. Ови „пандури“ су имали у основи задатак да одржавају ред у вароши, нарочито на зеленој пијаци, а посебно да понеког приведу на захтев председника Општине Бор. Деловали су као унутарња, општинска полиција. Били су лепо униформисани, са обавезним „шапкама“ на глави, као и опасачима.

Испод ове општинско-судске зграде налазило се више приземних кућа. У овим кућама становали су борски пиљари. Поред ових кућа, у том реду, налазиле су се и две веће зграде. Једна од њих је хотел „Париз“, који је имао ресторан и собе за преноћиште. Улаз у ове собе налазио се са спољне стране зграде, преко „Чардака“. Ову кафану држао је неки угоститељ Цветковић. Више је био познат по надимку „Чабук“. До „Париза“ се налазио један кројачки салон за шивење мушке

и женске одеће. Овај салон се звао „Elegance“. Него, вратимо се на почетак Нишке улице, до железничке рампе. После побројаних кућа, у овом делу вароши наилазимо, испод улице, на велику ледину. једно време је, на овом отвореном простору била борска зелена пијаца. Овај простор је коришћен за различита окупљања народа. Касније, негде 1937. године, изграђена је, изнад општинске и судске зграде, велика зидана Борска пијаца. У овом објекту радили су у то време познати продавци – „пиљари“, на пример Фикојевићи (имали много деце: Јела, Миле, Радован, Бора, Мица). Од ове деце, по завршетку рата, истакао се Миле – као голман фудбалског клуба „Бор“. Треба још поменути и Алексиће, Ранђеловиће, Стојановиће, Николиће... У овој пијачној згради била је уведена вода и канализација. Свако јутро су се продавнице и простор за купце прали јаким шмрковима воде. Испред пијачне зграде налазиле су се тезге на којима се у топлим данима продавало воће и поврће. За оно време то је био велики и веома уређен пијачни простор. Не овом простору, налазило се око 20-ак пијачних тезги, а у сезони и место за продају „бостана“ и кабастих пољопривредних производа. Ту се налазила и јавна чесма за пиће и прање воћа и

Хоћел „Београд“ и биоској „Победа“ данас имају сасвим друђачију намену

ви и др. То су најчешће биле породице борских трговаца, пиљара, кафеџија, пекара и осталих занатлија и општинских чиновника. У овом крају вароши налазила се и једна већа кућа, веома лепа. Била је то кућа неког грађевинског предузимача (након ослобођења, овде је био смештен Завод за запошљавање радника).

Али, вратимо се поново на Нишку улицу. Из ове улице, одмах ккод описане велике зграде браће Мишковића, почињала је једна нова улица која се звала Рударска улица (неки су је називали Рударска колонија, међутим, она то није могла бити јер у тој улици није било кућа у власништву ФДБР-а). Рударска улица је ишла у дубину дела вароши, претходно описане. Изузетак чини једна обуђарска радња „Код Зајечарца“. На спрату зграде браће Мишковић налазила се једно време Пореска управа, а касније нека врста књиговодственог сервиса. Књиговодствени сервис је пружао књиговодствене услуге појединим занатлијама, трговинама, кафанама, пиљарима и другима, који су имали потребе за те услуге. У наставку Рударске улице, после „Чорбаџијнице“, налази се више приземних кућа. У тим кућама живе житељи вароши., различитих професија и народности. Посматрајући овај део вароши, као уосталом цео „Стари Бор“, може се рећи да је био прави конгломерат нација. Идући даље Рударском улицом, поново наилазимо на једну кафану, али нижег нивоа у односу на оне већ поменуте у вароши. Даље од ове кафане је поново више приземних кућа које се простиру до „живог блата“ (јаловиште борске флотације). Ту је поново једна пекара, а даље од ње је велика кланица и месара – код Пиште Киша. Породица Киш је пореклом из Војводине – наши Мађари (у овој породици живи и троје деце: Марија, Стеван–Пишта и Марко. Стеван је био познати фудбалер клуба „Бор“). Ту је и породица Милана Вељковића–Шуре. А до ове породице, у близи-

кућа, у којој држе месару Миленковићи из Рготине (у овој породици живи и двоје деце, син и ћерка који се школују у зајечарској гимназији. Син овог месара Миле Миленковић завршио је медицински факултет у Београду и дуго је био председник мешовитог „Српско-руског друштва“, са седиштем у Београду.) До ове куће је такође једна приземна кућа. У овој кући је позната „Пекара“ код Марка Петровића–Зајечарца (власник ове пекаре Марко Петровић је био једно време председник Општине Бор – мислим да је то бло 1935. године. Према томе, то је био први председник Општине Бор који је био из Зајечара, а не како је својевремено тврдио у листу *Полиџика*, дописник из овог краја, извесни Тодоровић, да је први председник Општине Бор, Зајечарац, био бивши председник Крста Калчић). Даље, од ове „Пекаре“, уздизала се (за оне прилике) једна висока двоспратница (имала је подрум и поткровље). У овој згради становало је више породица, углавном службеници општине и суда. Ту су Иванишевићи, Шурдићи и др. Шурдић је у то време био познат „финанс“, како су називали ту врсту полиције. То би било, као данашња финансијска плицџа. Тадашњи „финанси“ били су униформисани, али без видљивог наоружања. Мислим да су у Бору радила три финанси. Но, идемо даље.

Следећа велика приземна кућа била је тада позната кафана код Италијана Батисте. Ова кафана је имала велику салу са сепареима и нуспросторијама. Ту се сакупљала „одабрана“ клијентела. У овој кафани се јавно коцкало (у сепареима). Било је овде и непријатних случајева, нарочито у коцкарским салонима. Појединци су губили целе месечне плате, а појединци и целокупну имовину. Познат ми је случај једног рударског пословође који је за једну ноћ изгубио целу месечну плату. Да би преживели тај месец, ова породица се позајмљивала од комшија. Други случај који памтим – тај исти комшија, једном другом приликом, дотерао једног јутра у заједничко дореште воловска кола, пуна дрва (наравно и два вола). Ово је поред новца, зарадио на коцки. Тада је својој деци купио бицикле, што је била атракција у то време. Власник кафане Батиста, имао је покретан биоскоп, смештен у једном аутобусу. Овај „биоскопаутобус“ возио је Андри Иванишевић–Шофер. Он је истовремено био и кинооператер.

Иза овог реда кућа налазило се преко тридесет приземних кућа у којима су живеле, између осталих, и ове породице: Петровићи (две породице), Кандићи, Миленковићи, Јовановићи, Николићи, Алексићи, Извонари, Вучковићи, Голубовићи, Иванишевићи, Фикојевићи, Јеско-

Бележница *На нашој сџази*

ни, руско-српска породица Љасковски. Из ове породице је познати борски фудбалер Владими Љасковски–Волођа . Рударска улица је позната и по неколико турских породица. Ове породице су једноставно звали „Турци“. Турске породице биле су познате по справљању киселог млека и сладоледа. Кисело млеко би разносили по вароши и колонијама једним малим колима са два точка и упрегнутим једним брдским коњићем. Кисело млеко је било у лименим кантама, а са стране су ове канте биле хлађене великим комадима леда. Боље кафане у вароши су хладиле пиће на исти начин као што су то радили Турци. И једни и други набављали су лед у Ледари која је била смештена поред хотела „Париз“.

Вратимо се поново на почетак Рударске улице, али сада посматрамо десну страну. На почетку улице, на самом укрштању Нишке и Рударске, наилазимо на велики Подрум вина. Власник је био неки Влада „Крајинац“. У овом подруму се поред вина продавала и ракија, али само на литре. Ту није било столова и столица. Идући даље, десном страном Рударске улице наилазимо на једну веома лепу кућу са зиданим степеништем о украсним стубовима испред веранде. То је кућа познатог борског трговца Вељка Тодоровића. Ова кућа је умала ограђено двориште са пуно зеленила. (У овој породици живи и усвојено дете Цана – и данас живи у Бору.) Нешто даље је кућа Миће фотографа (у овој породици живе и деца Радмила и Властимир). Идући даље овом улицом, наилазимо на једну већу приземну зграду. То је била штала у којој су сељаци, нарочито из неготинског краја, остављали своје коње. Они су коњима и колима довозили своје пољопривредне производе на борску пијацу. Ова штала је (ако не грешим), била власништво већ поманутог кафеџије Драгутина Жикића. Од ове штале, води десно један узани стрми пут ка борском потоку и тополама. У овом делу вароши, на

самој стрмини, налази се неколико кућа. Свака од ових кућа има башту. У тим кућама живе власници Карабашевићи, Ђорђевићи, Стојановићи и др. У породици Карабашевић живи двоје деце Александар и Бисерка, у породици Ђорђевић три ћерке (једна је зубар у Бору), а у породици Стојановић двоје деце – Јоца и Момчило. Идући даље од овог узаног пута, десном страном Рударске улице, поново наилазимо на неколико приземних кућа, затим наилазимо на једну већу кућу. У овој кући је била смештена легална јавна кућа (једна од многих у Бору), власника извесног Мусића. Идући даље овом улицом, наилазимо на више приземних кућа и једну једносратну кућу. У њима станује више породица, различитих националности и професија. Одмах даље је једна попречна и једна редна кућа. После ових кућа почиње живо бласто (јаловиште борске флотације). Једна од ове две задње куће припадала је Павлу Междиновићу, борском рудару. Иза ових кућа у једном делу јаловшта налазила се депонија (звана „велико ђубре“), где се одлагао сав отпад из вароши. Ту се некако и завршавала Рударска улица.

Вратимо се поново на раскрсницу Нишке и Рударске улице. Ту је већ поменути подрум вина. Од овог подрума, идући левом страном главне Нишке улице, наилази-

мо на једну већу приземну кућу са две продавнице. У првој продавници је била смештена трговинска радња „Деликатес“. То је била продавница разних посластица којих није било у другим трговинама (бакалницама). Власник ове трговинске радње био је већ поменути Вељко Тодоровић. У другој продавници се продавала искључиво обућа. Ову зграду од следеће раздваја један узани пролаз. Поред овог пролаза налази се једна издвојена приземна кућа. У овој улици је гвожђарска радња коју заједнички држе трговци Р. Живковић и ортак. Поново наилазимо на један пролаз између ове гвожђарске радње и наредне зграде. кроз овај улаз могла су проћи запрежна кола. Даље, након овог пролаза, налази се једна велика приземна кућа. У првом делу ове зграде је велики део са шанком и помоћним просторијама. У задњем делу је, идући преко једног „чардака“, неколико соба за преноћиште. У овим собама најчешће одседају музичари којих је у овој кафани било редовно. У великој кафанској сали се одређеног дана у недељи приказивао филм на монтажном биоскопском платну (тако се радило све док није изграђена велика зграда биоскопа). Власник ове кафане је био Љуба Јовић, трговац. Од ове кафане лево, силазила је једна стрма и кривудава улица (само за пешаке). Ова ули-

Сџари Три ослобођења

Напомена

Између два последња броја *Бележнице* појавило се неколико реакција са захтевима да „редакција исправи неке чињенице“ за које поједини наши поштовани читаоци сматрају да нису прецизне. Редакција не може да на било који начин мења оригинални текст Драгољуба Ђуровића Ђуше, јер је он његово ауторско дело и као такво не може се мењати осим мањих лекторских захвата. Међутим, од првог објављеног дела рукописа „Стари Бор“ у *Бележници* број 17 стоји стални позив свим Боранима и „Борчанима“ који памте прохујала времена, памте историју града и личности, да напишу за *Бележницу* своја сећања.

И сам покојни Драгољуб Ђуровић оставио је у свом рукопису места за нова дописивања историје Бора, написавши: „Вероватно ћу нешто или некога да пропустим, али толико досеже моје памћење, као и памћења других који су ми понешто казивали из свог сећања на стари Бор, на чему им се захваљујем. Подстакнут овим разговорима (трибине „Употрази за идентитетом града“, прим. уредн.), упустио сам се у описивање „старог Бора“, на основу својих, помало бледих сећања. Поред овог „описа“, покушао сам да „скицом“ прикажем тај „стари Бор“ којег се сећам. Највећим делом, такав Бор више не постоји. „Прогутао“ га је рудник. У овом „опису“, као и на „скици“, највероватније има пропусти и недоречености. Међутим, тако и толико допиру моја сећања. Уколико неко буде имао времена и воље да овај опис прочита, нека те промашаје прескочи.“

Када је редакција *Бележнице* одлучила да на страницама свог часописа објави у деловима рукопис „Стари Бор“, били смо свесни свих замки које магловито сећање на давна времена може да остави, али смо то ипак учинили, јер сматрамо да је овај рукопис једно надасве драгоценост сведочанство о једном времену које је давно иза нас, о Бору којег више одавно нема. О Бору каквог млађе генерације нису могле запамтити и о којем могу слушати само од старијих Бор(ч)ана, све док буде било оних који би о томе знали и могли говорити.

Дакле, сви они који у тексту „Стари Бор – сећања“ препознају пропусти, уоче недоречености, добро су дошли да на истим овим страницама испричају оно чега се сами сећају. Све то у име старих генерација Бор(ч)ана, старог Бора, али и млађих Борана и овог данашњег Бора, у име старог и новог, у име прошлости и будућности. Због свих нас који о прошлости свога града морамо знати много више.

Уредник

својим двориштем, силазила је до Борског потока (она је интересантна не само због свог хангарског облика, већ и због једне велике филмске рекламе која је на овој згради била залепљена, приликом отварања новог биоскопа, власника Љубе Јовића. Филм се звао „Чикаго у пламену“. Када је после рата затрпан Борски поток, отишла је и ова филмска реклама. Власник ове куће је био један омањи човек кога су из шале звали „Војвода“). Испод ове куће налазио се мали пешачки зидани мост. Преко овог моста прелазио се Борски поток и одлазило у Нову колонију. Од овог моста ишло се узбрдо, према Новој колонији. Са леве стране од овог моста и Скопљанске улице, у почетку није било кућа због стрмине Борског потока. После ове стрмине налазила се једна усамљена приземна кућа, а одмах даље је једна већа кућа у којој је живела породица кафеџије Драгутина Жикића. Иза ове куће била је једна велика пољана (сада су ту три солитера и зграда „ламела“). Ова пољана је више припадала Новој колонији него вароши. На овој пољани су се у то време одржавале приредбе донских козака на коњима (то су били руски емигранти – козаци са реке Дон, у лепим козачким униформама). Враћајући се поново на почетак Скопљанске улице која је полазила из Нишке, на самом почетку је велика зграда зграда са спратом (о њој касније јер припада Нишкој улици). Силазећи преко неколико степеника, улазимо у Скопљанску улицу. Посматрамо зграде са десне стране ове улице. Наилазимо прво на једну омању приземну кућу (то је помоћна зграда спратне куће са почетка). Испод ове куће је поново нешто већа кућа у којој живе породице Ђокић и Њагојевић (породица Њагојевић има сина Предрага – „Пекана“). Следећа кућа је породице Комљеновић, у којој живе браћа Миодраг–Миле и Божидар–Божа. Поново једна приземна кућа у којој живи породица трговца конфекције „Тивар“, званог Миле Тивар. Ниже

ца је премоставала Борски поток и настављала према Новој колонији. Та се улица називала „Скопљанска“. Силазећи овом стрмом улицицом, одмах испод кафане Љубе Јовића, са леве стране, на једном бетонираном платоу, налазила се једна већа приземна кућа. Често је мењала власнике радње. Последњи пут, колико

се сећам, била је то берберница код П. Јанковића. Иза ове куће налазило се више приземних кућа које су се ређале према Борском потоку. У овим кућама су живе породице Радојковић, Станковић и др. Идући даље, левом страном Скопљанске улице, наилазимо на једну велику кућу, сличну хангару. Ова кућа са

од ове куџе су још две приземне куџе (у овим куџама станују Радо-сављевићи и Огђановићи (кобасичари и месари). Поред самог моста је нешто већа приземна зграда. То је у оно доба позната кафана „Зелени венац“. У овој кафани биле су честе туче, а чести гости биле су жене сумњивог морала, што је и било најчешћи повод за тучу. После ове кафане, прелазећи пешачки мост, преко Борског потока, са десне стране је била велика стрмина која силази од Нишке улице до дна Борског потока. Ова стрмина није била насељена. Излазом на нешто блажи део ове стрмине, наилази се на две куџе у којој станује једна породица месара и једна породица кројача. Изнад ових куџа је једна спратна, попречна куџа. У њеном приземљу је радила у то време позната берберница „Код Кечкера“. Са овом зградом, са десне стране Скопљанске улице, завршавају „поточни делови“ вароши. Поново се враћамо на Нишку улицу. Идући са леве стране, од велике спратне зграде, у којој је у мањем делу била мала библиотека (одмах по ослобођењу, ту је била „омладинска библиотека“ у којој је радила Брана Хумер као библиотекар, а касније је ту била посластичара „Код Јусуфа). У већем делу ове зграде, смештена је кафана „Ловачка касина“ (касније кафана „Црни врх“). Ова кафана је имала два нивоа. на горњем нивоу је улаз у кафану. Са леве стране је мали салон за „боље“ госте и пословне ручкове. На овом, горем нивоу, налази се у послебном одељењу шанк. Поред шанка је мали ходник који води на „летњу терасу“. Испод терасе, налазиле су се помоћне просторије до којих се силазило стрмим, дрвеним степеницама. Доњи, нижи ниво кафане био је одвојен од горњег нивоа дрвеном оградом, висине око један метар. У задњем делу овог нивоа кафане налазила су се два сепареа. На спрату ове кафане биле су и собе за преноћиште. Ове собе су најчешће користили кафански музичари и певачице. И у овој кафа-

Бор средином 20. века

ни, као и у другим бољим кафанама, увече су госте забављали музичари са певачицом.

Идући даље, левом страном Нишке улице, наилазимо на више приземних куџа. У овим куџама су смештене трговачке и занатске радње. Прва од тих куџа је кожарска радионица за штављење коже. У овој радионици, поред оца, радила су и браћа Жика и Никола, које су звали „кожари“. До ове радионице била је продавница мушких одећа „Конфекција Тивар“, власника већ поменутог Милета Тивара. Између ове радње и следеће, водиле су стрме степенице према левој страни Борског потока ка приземним куџама у којима су становали занатлије и трговце из овог дела вароши. Ту је становао и поменути командир борских пандура Пера Бабуњски са породицом (после рата, када су ове куџе срушене ради изградње „новог Бора“, у кући Пера Бабуњског пронађена је узидана мала сабља). Следећа приземна куџа у овом низу је, такође, трговина – женског и дечјег веша и гардеробе. До ове продавнице ја „Абацијска радионица за израду сукнених одећа“. Власник ове радње је био Вита „абација“. До абацијске радње је салон за шивење мушких одећа, власника Јовановића (имао је сина Свету који је после рата био познати друштвени

активиста и руководилац). Између ове кројачке радње и следеће куџе је степениште. Овим степеништем се силазило до доњих куџа вароши где су живеле породице варошких занатлија и трговаца који су имали радње у главној Нишкој улици. Следећа куџа после степеништа, у наставку Нишке улице, са леве стране, је позната „Пекара“, где се производио хлеб, пециво, а нарочито бурек (власник је био познати пекар Миленковић. У овој породици било је троје деце – Драгица, касније наставник у једној од борских школа, Бранко, друштвено-политички радник – политиколог и Драгомир-Батко, касније спортиста и најталентованији борски боксер свих времена – на појединачном првенству Србије у боксу, у веома јакој конкуренцији, заузео је друго место.). Поред саме улице је продавница хлеба и пецива. До ове продавнице је адвокатска канцеларија. После рата, ову адвокатску канцеларију држи адвокат Симоновић (у овој породици је двоје деце – старији син одлази у Београд, а млађи Дража остаје у Бору, где после рата ради као привредни руководилац). Сада наилазимо на једну двоспратницу, то је већа трговина мушких и женских штофова. Власник ове трговине је Смиљковић (и у овој породици је двоје деце – Срба

Рамиа

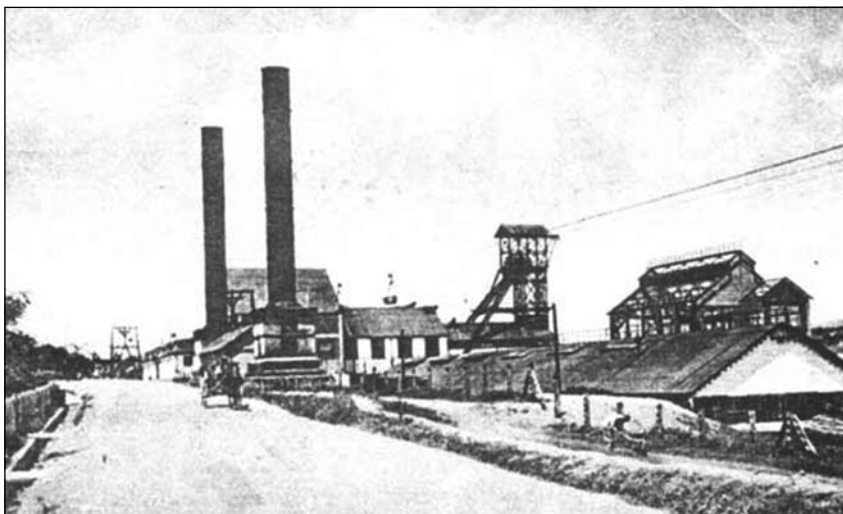
и Смиља). Поред ове зграде је једна издвојена кућа, укопана у поток, са својим приземљем, у којој су становали власници. На горњем делу поред Нишке улице била је једно време посластичара, затим продавница погребне опреме и др. Од ове куће водио је један путељак до десне стране Борског потока, где се налазио извор, обликован у чесму питке воде. Нешто даље од овог путељка, идући левом страном Нишке улице, наилазимо на једну већу зграду са сутереном, приземљем и спратом. То је била кућа браће Светозара–Тозе и Александра–Сандија Илића. Тоза је по занимању био електротехничар, а Санди машиниста. Браћа Илић су у сутерену своје куће направили електричну централу. Ова централа је била прва у Старом Бору, која није имала везе са ФДБР-ом, а снабдевала је варош електричном струјом. У овој централу је, несрећним случајем, Санди остао без шаке (шаку му је одсекао каиш који је покретао турбину). Ова централа је била у функцији скоро до почетка Другог светског рата. Породице браће Илић становале су на спрату ове куће (Тоза је имао двоје, а Санди троје деце). Од куће браће Илић, па до путничког моста, у кривини Нишке улице, није било више ниједне куће. На

овом делу је обала Борског потока била веома стрма.

Поново посматрамо Нишку улицу, али сада са десне стране, почев од „Књижаре Броцић“. Ова књижара снабдевала је школе школским прибором и књигама. Снабдевала је књигама и остале заинтересоване. У овој књижари раде браћа Ђокић, Божа и Адам. Та зграда има и спрат у којем се налази администрација. На углу ове зграде је продавница ципела „Бата“, Борово. Након завршетка рата, ту је такође продавница ципела, али под називом „Пролетер“. Од ове књижаре, десно, према Старој колонији, ишла је једна слепа уличица. У овој ули-

чици било је неколико кућа. У једној већој приземној кући, са великим подрумом, живела је породица Станоја Ђорђевића, познатог мајстора – ковача у Јами. Овај мајстор је био познат по великим брковицама (у овој породици живи и троје деце – Даница, Владимир–Ица и Сава). Ица је у послератном периоду уживао глас „великог мондена“, а посебно се истицао као одличан мајстор у свом послу). Лево од ове куће је једна дужа кућа са спратом и чардаком. У овој кући живи један „борски финанс“ са породицом. Такође у овој кући станује једна Неница са ћеркама. До ове куће је једна дужа кућа са спратом и „чардаком“. У овој кући живи један руски емигрант са женом. Звали су се Чукумасов (жена је била препознатљива по веома нападном шминкању). Иза ове куће била је дрвена ограда која се граничила са Старом колонијом. Идући даље, десном страном Нишке улице, наилазимо на један плато (проширени део тротоара). Са десне стране овог платоа налазила се једна велика приземна кућа. То је била трговина мешовитом робом, власника Власте илића, познатог борског трговца тога времена. У овој трговини муштерије су се снабдевале потребном робом са плаћањем „на почек“, или како си тада називало „на рабош“. До ове трговине, поново једна већа зграда на спрат. Једно време у тој згради

Сџара Хомољска улица

је радила вуновлачара. На спрату је становала породица власника куће, неког Влаха Мирошевића (имао је пет ћерки). Од ове куће ишао је један узани пролаз за помоћне просторије и улаз у саму зграду. Идући даље, десном страном Нишке улице, наилазимо на једну високу кућу на спрат. У приземљу те куће налазе се трговине и занатске радње. У једној је Валовићева трговина ципела. У другој бициклички сервис. На спрату ове куће станују породице општинских чиновника. Иза куће се налазе улази, а нешто дубље помоћне просторије. Следећа кућа је већа, приземна. У овој кући је гвожђарска радња, а до ње месара. Иза ових радњи је једна приземна кућа у којој станују власници ових радњи са породицама. До ове куће, такође са десне стране Нишке улице је, за оне прилике, позната кафана „Код Чеде Дембелије“. То је била већа приземна кућа. У овој кафани се хранило доста борских самаца. До ове кафане је једна трговина мешовитом робом, а иза ове куће су такође помоћне зграде у којима живе власници ових радњи са породицама. Идући даље, наилазимо на једну високу зграду са спратом. У приземљу ове зграде имају своје радње познате борске занатлије. У првој радњи је клонферска радионица мајстора Младена „клонфера“ (лимара). У другој радњи је бакра-

чарска радионица мајстора Чеде бакрачара (казанџије). На спрату ове зграде је становала породица Младена „клонфера“ (са три ћерке). Иза ове једносратнице била је једна мања приземна кућа. У овој кући живела је породица Чеде „бакрачара“, у којој су живела и његова деца Богољуб, Душан и Душица. Између ове једносратнице и наредне куће је пролаз за мању кућу и двориште. После овог пролаза је лепа кућа са спратом. Власник је Божидар Тошић – Бошко „сајџија“. У приземљу ове куће, у једном њеном делу је Бошкова сајџијска радња (једно време је у овој радњи као мајсторски помоћник, радио Ратко Зајегановић). Бошко је имао двојицу синова – Данета и Ивана. У другом делу приземља ове зграде била је адвокатска канцеларија. На спрату су живе-

ле породица Тошић и породице адвоката.

Након ове куће престаје део Старог Бора под називом „варош“. Међутим, Нишка улица се наставља до изласка из Бора. Куће, до зида-ног путничког моста, у кривини, које се налазе са десне стране ове улице, описане су као део Старе колоније јер припадају том делу града и власништво су ФДБР-а. Треба навести још неке детаље о делу Старог Бора који се тада називао „варош“. Од железничке рампе, па до завршетка вароши, у трговачком делу, постојали су тротоари у главној Нишкој улици. Канализација је била затворена (покривена). Главна улица (доња), односно – Нишка, била је калдрмисана од рудничке капије (код поменуте лампарџије), до последње куће вароши (код кућа Смиљковића и Тошића). Материјал за коцке је била отпадна шљака при топљењу бакра из борске топионице. Део Нишке улице од железничке рампе, па до последњих кућа вароши, Борани су називали „корзо“. Било је дана када би се на корзоу истовремено нашло и више стотина шетача. Свакога дана у поподневним часовима, овај део Нишке улице је испиран посебном цистерном, са јаким млазом воде.

Тако је изгледала варош у то предратно време, према мојим сећањима.

(У следећем броју Бележнице –
Нова колонија)

Бор средином 20. века

Драгољуб Ђуровић Ђуша

Стари Бор – сећања (одломак)

Нова колонија

После пешачког моста где се завршава Варош, могло би се рећи да почиње Нова колонија. Ту се наставља Нишка улица, идући тако до изласка из Старог Бора. Са леве стране ове улице је Борски поток, све до приземне куће, продавнице кафе „Бразилија“. До ове куће, са леве стране пута, нема кућа. Такав је случај и са десном страном Нишке улице, почев од пешачког моста, па до улазне капије школског дворишта. Него, да кренемо редом.

После пешачког моста, преко којег прелази Нишка улица, је велика кривина. Са десне стране је висока стрма стена. Изнад ове стене је 1937. године изграђена нова основна школа (постоји и данас – Основна школа „Вук Караџић“). О овој школи и осталим објектима са десне стране улице, нешто касније, у наставку. При уласку у Нову колонију са леве стране, налази се поменута кућа у чијем је првом делу продавница кафе, на велико и мало. Власник ове куће и продавнице је неки Драги Димитријевић. Звали су га „Бразилија“. Овај трговац је имао жену Словенку. Имали су сина кога су „из милоште“ звали Драгец (Касније, по завршетку Другог светског рата, завршио је војне школе у ЈНА, радио као официр у Словенији и пензионисан је у чину пуковника. Према његовој причи, када смо се видели 1991. године, нова словеначка власт, након распада СФРЈ, понудила му је да се активира, као и чин генерала у новоформираној словеначкој војсци. Мислим да је ову понуду прихватио.).

Идући даље у другом делу ове куће, налазила се радионица, односно – електромеханичакрски сервис, власника Боре Гајића. После ове куће је мала празнина, затим је једна већа кућа са терасом изнад Борског потока и сутереном, у којој је живео власник Алекса са супругом Сидом. То је била, за оно време, позната кафана „Балкан“, чији је власник био поменути Алекса. Тераса ове кафане ослањала се на стубове. Са терасе се могао видети један део Вароши. Ова кафана је имала и своју „летњу башту“ која је долазила скоро до Нишке улице. До ове кафане је једна велика кућа која је припадала Алексином брату (за њега се говорило да је био веома богат човек). Следећа кућа у овом низу је једна велика приземна куће са сутереном у којем су живеале породице, власника горњих радњи. У првом делу ове куће је бакалска трговина, а у другом делу је продавница са радионицом за сервисирање бицикала. Власник ове продавнице и сервиса, био је познати трговац Бора, звани „Маршал“ (надимак је добио зато што је био командант добровољне ватрогасне јединице која је тада постојала у старом Бору. Припадала је општини Бор. Ватрогасци су били униформисани, а њихов командант је био „украшен“ ширитима и гајтанима. Располагали су, поред лествица, црева, секирица и једном аутоцистерном за воду. Ова јединица је поред повремених гашења пожара у старом Бору, ор-

ганизовала и изводила показне вежбе из „противпожарне заштите“ на некој од зграда у Вароши. Ове приредбе називане су „велики кермес“.

Од поменуте сервисне радионице, лево се одвајала једна узана улица према већ поменутој берберници „Код Кечкера“. То је, у ствари, крај Скопљанске улице која спаја Нишку улицу, почев од „Ловачке касине“ до сервисне радионице за бицикле. Идући даље Нишком улицом, посматрано са леве стране, наилазимо на приземне куће, геометријски распоређене, у два реда, са помоћним зградама и малим баштама. У свакој кући живеће су по четири породице са више деце. Оваквих кућа је било дванаест, а биле су распоређене у два реда и биле су власништво Француског друштва Борских рудника. У овим кућама са леве стране Нишке улице живеће су породице борских мајстора и запослених у погонима ФДБР-а. Неке од тих породица којих се сећам, биле су: Стефановићи, Поповићи, Николићи, Петровићи, Илићи, Балаши, Србуловићи, Цепењори, Лисци, Радуновићи, Влатковићи, Вејићи, Мирчићи, Мијатовићи, Ђенићи, Воронцови, Стојановићи, Вуксановићи, Ђирићи, Милосављевићи, Комљеновићи, Ђурићи, Јовановићи, Гуалтијери, те породице Долар, Ваш, Малтез и други. На завршетку овог низа приземних кућа које су међусобно раздвојене уским уличицама, наилазимо на један празан простор. Нешто даље је једна већа приземна кућа у којој је радила једна кафана чији је власник био неки Нујкић (после рата је ту био Дом армије). Следећа кућа, такође приземна, била је такође кафана (касније названа „Криви оцак“). Нешто даље у овом смеру, налазила се једна велика кућа која је била ограђена високим плотом. Ту је живело, као подстанари, неколико породица: Миловановићи, Ђорђевићи и други. Од ове куће, па до другог потока (Савића поток) није више било кућа. Преко овог потока, у самој кривини, налази се зидани мост преко кога се наставља Нишка улица према излазу из старог Бора. Испод овог моста, са десне стране Савића потока, на неких педесетак метара, налазио се извор хладне воде, кога су називали „кладенац“. У то време, овај крај је био под шумом и високом травом. Служио је као излетиште за многе борске породице (данас је овде бензинска станица испод кафане „Пивница“ и продавнице „Врачар“. И данас овде извире вода, у продавници „Савремени дом“, а испод зграде „Дуплекс“). Толико о левој страни Нишке улице која пролази кроз Нову колонију.

Да би сагледали и десну страну Нове колоније, почећу поново од моста где се завршава Варош.

Полазећи од овог моста, посматраћемо објекте смештене са десне стране Нишке улице. Одмах иза моста налазе се стрме степенице које воде ка школском дворишту (капија са северне стране). Идући даље овом улицом, улазимо у велику кривину, изнад које се уздиже, неких тридесетак метара, стрма страна. Изнад ове „стрмине“ је велико двориште нове основне школе. Поред велике и модерне школе са спратом, у овом дворишту се, са северне стране, налази још једна велика зграда са приземљем и спратом, у којој станују учитељи са породицама (између осталих – Андрићи, Јовановићи и други). У школском дворишту, са западне стране (поред железничке пруге) налази се већа помоћна зграда (женски и мушки тоалет). У ову нову основну школу ишла су деца из Нове колоније и Вароши (у „старој“ школи остала су деца Бор-села, из Француске колоније и Старе колоније). Нова основна школа је коришћена, у вечерњим часовима, за рад занатске (шегртске) трогодишње школе. У овој школи, будући мајстори, стицали су теоретска знања и право да по-

лажу „мајсторске испите“. Ову занатску школу су били обавезни да похађају како шегрти из ФДБР-а, тако и шегрти приватних занатлија из старог Бора. У школу се, углавном, улазило са јужне стране. Из Нишке улице се издвајала, десно, према школи, једна кратка, прилично стрма улица (и сада постоји). Са источне стране школског дворишта налази се стрма страна која се спуштала до Нишке улице. Са западне стране школског дворишта пролазила је железничка пруга узаног колосека. Изнад пруге, на једном узвишењу, налазило се неколико сеоских приземних кућа. Поред њих су се налазиле штале и торови за стоку. Поједине куће из тог времена постоје и данас. Са јужне стране од „школског дворишта“, односно основне школе, налазиле су се, у три низа, око осамнаест кућа, са помоћним зградама (шупе и тоалети). У свакој згради су живеле по четири породице, односно у последњем реду и по осам породица мајстора и радника ФДБР-а. Свака породица је уз стан поред помоћних зграда имала и башту. Ове поменуте куће, са десне стране Нишке улице до железничке пруге, идући према западу, биле су прве куће Нове колоније које су припадале ФДБР-у. Од горњих кућа које су се налазиле одмах испод пруге, ишле су попречне улице према Нишкој улици. Ове попречне улице су одвајале по две, односно четири или шест кућа, зависно од тога колико их је било у низу. У овим кућама живеле су породице Матић, Миличевић, Потковац, Поповић, Цилић, Долар, Виденовић, Лападатовић, Митић, Димитријевић, Костић, Бирић, Ступар, Шовљански, Сологуб и други. Било је ту и више породица руских емиграната, као што су Висоцки, Пачковски, Курко, Чујко, Федајев, Јесков и други. Поред последњих кућа у овом делу Нове колоније ишла је једна доста стрма улица. Она је силазила са брда (данас Старо селиште) и пролазила је поред једне веће куће са приземљем, спратом и мансардом. У приземљу ове куће радио је „Подрум вина“, а на спрату и мансарди су живели власници Мирошевићи. Ова стрма улица пресеца пругу узаног колосека. Силазећи кроз Нову колонију, ова улица се спајала са главном, Нишком улицом, на оном делу где се са главном спајала и Скопљанска улица (ова стрма улица постоји и данас, на истом месту се спаја са главном Улицом Моше Пијаде код семафора, испред Дома културе – данас се зове Улица Бошка Бухе). У делу старог Бора, изнад кућа, најстаријег дела Нове колоније, пролазила је железничка пруга узаног колосека. Изнад пруге је неколико приземних кућа са великим баштама и помоћним зградама. Ове куће су биле приватно власништво више породица, од којих се сећам само неких: Милојевићи, Ђорђевићи, Стојановићи, Павловићи, Мирошевићи. Изнад ових кућа је „ледина“ која је ишла према брду (данас су на овом месту тзв. „Чачански солитери“).

Вратимо се поново у Нишку улицу. Од раскрснице, где се спајају Скопљанска и стрма Црновршка улица, са десне стране су поново приземне куће, геометријски разврстане са помоћним зградама и баштама, власништво ФДБР-а. У четири низа са по шест приземних кућа, у свакој живе по четири породице. Ове куће иду према прузи узаног колосека. У овом делу Нове колоније живе бројне породице мајстора и радника ФДБР-а. У то време, овде живе породице Аврамовић, Миловановић, Јовановић, Јончић, Илић, Бовдурец, Бенкман, Дролц, Милошевић, Првуловић, Марковић, Хаусец, Чујко, Лаловић, Дучић, Кох, Вучетић, Игњатовић, Бељавски, Ђурић, Кирхнер и други. У овим породицама има много деце, о свакоме од њих могло би доста тога да се каже, што би узело доста простора, зато за сада само о неколицини. Петар Вучетић,

голман фудбалског клуба „АЕСВ“ Бор (касније голман норвешке фудбалске репрезентације), Виктор Дролиц, члан „Камерног оркестра“ у Бору, где је свирао хармонику, за време рата је био стални члан оркестра на Радио Монте Карлу, Никола Воронцов, технички директор Ваљаонице бакра у Севојну, Миодраг Чујко, први и дугогодишњи „Деда Мраз“ у Бору. Толико о томе.

Од последње куће, у низу кућа, поред десне стране Нишке улице је празан простор након којег је једна велика приземна зграда (срушена ове године, а налазила се поред Експрес-ресторана „Бакар“). Ова зграда је једно време служила као штала. Изнад ове зграде налазиле су се четири приземне куће, власништво ФДБР-а. Ове куће биле су испод пруге. Преко пута ових кућа је једна приземна кућа чији је власник Паун Златаревић. Од ове куће се раздваја пруга – један крак иде према Црном врху, а други наставља према Метовници. Наредна кућа, идући десном страном Нишке улице је велика спратна зграда. У овој кући, у приземљу, је кафана „Код три ружице“, власника Душка Стефановића. На спрату ове куће су просторије „јавне куће“ истог власника. Одмах до ове зграде је већа приземна кућа. У овој кући је пекара Саве Миленковића (у овој породици живе деца Тома и Биба. Тома је познати борски мајстор.). Породица Миленковић станује у другом делу зграде где је пекара. Идући даље, са десне стране Нишке улице, наилазимо на две куће, у једној живи породица Јовановић, а у другој породица Марковић. Од ових кућа, па до следеће, иде једна узана улица која пресеца пругу узаног колосека и води до једне усамљене веће приземне куће чији се власник презивао Савић. Преко пута ове улице, идући десном страном Нишке улице, налази се млин и велика кућа пекара Милана и Јове. (У овој кући су, за време Другог светског рата, живели браћа Милутиновић, касније познати фудбалери.) Даље од ове зграде, у наставку Нишке улице је већа зграда са спратом. У приземљу ове зграде је кафана „Аеродром“. На спрату ове зграде живе власници са породицама. После ове претпоследње куће, са десне стране Нишке улице, силази се стрмо према другом потоку, познатом као „Савића поток“ (породица Савић живи на брду, поред чије куће пролази овај поток, а они су били власници тог имања и потока поред њихове куће). Преко потока Нишка улица прелази преко зиданог моста и пење се у кривини према равном делу пута. Одмах по изласку, са десне стране Нишке улице је и последња кућа старог Бора: то је једна велика приземна кућа, са помоћним зградама и великим ограђеним двориштем, са шталама. У великој просторији ове зграде била је кафана која се звала „Код последњег гроша“. После ове куће, настављале су се ледине и оранице, којима се завршава стари Бор – онакав каквог сам га ја запамтио...

У Бору, 5. децембра 2004. године

(Крај)